

26.11.16

שבת שלום,

פרשת "חיי שרה" – עקרות

פרשת השבוע שלנו היא פרשת "חיי שרה". בניגוד לשמה הפרשה לא עוסקת כלל בחייה של שרה אלא במותה. אני אדבר היום דוקא על מאפיין אחד בחייה - העקרות. אני אדבר על מאפיין זה באופן כללי ולא רק בהקשר של שרה.

פירוש המילה **עקרות** הוא חוסר פוריות. מצב זה נובע מגורמים פיסיוולוגיים, אנטומיים ופסיכולוגיים. גבר עקר הוא אדם שאין לו כוח הולדה ואשה עקרה היא אשה שאינה יכולה להרות וללדת. ההגדרה המקובלת לעקרות של זוג היא חוסר יכולת להרות במשך שנה למרות קיום יחסי אישות סדירים ותקינים. העקרות נחשבת לקללת מוות ממש. בתלמוד הבבלי, (במסכת נדרים סד,ב), כתוב שארבעה הם הנחשבים כמתים: עני, מצורע, סומא ומי שאין לו בנים.

במקרא העקרות מיוחסת אך ורק לנשים. אין בו גברים עקרים. לעומת זאת חז"ל מכירים גם בעקרות הגבר הנובעת מאין-אונות והטיפול שהציעו הוא טיפול פסיכולוגי: להזמין את הזוג לסעודה משותפת וכך להחזיר את אהבתם. הרמב"ם אומר שמצב זה נובע מבעיות סביבתיות ונפשיות ומציע דיאטות ותרופות שונות לפתרון.

חז"ל גם קבעו דיני אישות מיוחדים לגבי 2 המינים בשעה שהם רוצים להתגרש על בסיס טענת העקרות. להלן כמה מהם: **לגבי נשים**: אסור לשאת אשה עקרה. אם היא לא אמרה לבעלה לפני הנישואין שהיא עקרה הרי שהנישואין נחשבים לנישואי טעות והוא רשאי לגרשה בלא כתובה ומעיקר הדין אף ללא גט. אך אם אחרי הנישואים היא נרפאה או שיש סיכוי שתירפא מעקרותה אין הנישואין נישואי טעות ואם ירצה בעלה לגרשה יהיה חייב לתת לה גט כדין. אשה שנמצאה עקרה לאחר הנישואין ושהתברר שכמעט ואין סיכוי שתלד צריך בעלה להמתין 10 שנים ואז הוא יכול לתבוע גט ואף לכפות אותו עליה. **לגבי גברים**: אדם שיש לגביו חשש רציני לעקרות לא יכול לשאת אשה שיכולה ללדת אלא אם יקבל את הסכמתה מראש. עקרות הבעל יכול להוות עילה לגירושין. הוא יהיה חייב לתת לאשתו גט אם תטען שהיא רוצה ילד כדי שיתמוך בה בעת זקנתה ושבדיקות יוכיחו שאכן הוא עקר.

הנשים שצויינו במקרא במפורש כעקרות הן: שרה, רבקה, רחל, חנה, אשת מנוח והאשה השונמית. לפי המדרש הן עומדות כנגד ששת ימי השבוע. כנגד יום השבת לא עומדת אשה אלא עומד מקום - ציון.

אם בודקים את התייחסות הנשים העקרות למצבן מוצאים שכל מקרה עומד בפני עצמו. לא רק שיש הבדלים בין הנשים יש גם הבדלים בהתייחסות בעליהן למצב. כשקוראים את ספורם של שרה ואברהם לא מוצאים שם שום הבעת רגשות אך מוצאים שאברהם היה פסיבי למצב בעוד ששרה היא שפעלה לפתרון הבעיה, ככתוב:

"ותאמר שרי אל אברם: הנה נא עצרני ה' מלדת, בא-נא אל שפחתי, אולי אבנה ממנה. וישמע אברם לקול שרי" (בראשית, טז ב). רבקה לא מתייחסת כלל למצב עקרותה ולא פוצה פה בעוד שיצחק הוא זה שנוטל יוזמה ומתפלל לאלוהים. ואכן כתוב שאלוהים נעתר לו, לא לה (שם, כה כא). רחל היא שונה. מצב העקרות הוא בנפשה. היא מלאת רגשות כעס, מרירות וקנאה. היא מאשימה את בעלה במצבה ואף מאיימת עליו שתתאבד אם לא יתן לה בנים, ככתוב: "ותאמר אל יעקב: הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (שם, ל א). יעקב גם הוא לא טומן ידו בצלחת. הוא מתפרץ עליה בכעס ומבהיר לה שאלוהים הוא הקובע מי תלד ומי לא. מכאן שמצב העקרות השפיע מאד על שלום הבית אצל הזוג האוהב הזה. חנה מזכירה מאד את רחל. גם אצלה העקרות היא בנפשה. הכתוב אומר שהיתה מרת נפש, כעסה, הרבתה לבכות ואף לא אכלה. בניגוד לרחל היא האמינה שהולדת בן נתון בידי אלוהים ולכן הרבתה להתפלל ואף נדרה נדר שאם יולד לה בן היא תקדשהו לה' והוא ישרת לפניו כל חייו. אלקנה מתגלה כבעל אוהב, עדין וטוב שמנסה לנחם אותה באומרו לה: "...הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים" (שמ"א, א ח). פה אני מבקשת להזכיר לכם את שירה של רחל המשוררת "עקרה" ("אורי"). בבית האחרון היא אומרת: "עוד אתמרמר כרחל האם, עוד אתפלל כחנה בשילה, עוד אחכה לו". אשת מנוח היתה אמו של שמשון. היא ובעלה מצטיירים כדמויות פסיביות לחלוטין, אך לאחר שהמלאך התגלה אליה, פעמיים יש להדגיש, ובישר שיוולד לה בן היא, אשה ללא שם, נהפכת לדומיננטית ביניהם והוא הולך אחריה, פיזית ונפשית כאחד. לכן

הוא מכונה במסכת ברכות "עם הארץ". אין ספק שהם מזכירים את שרה ואברהם. שמה של האשה השונמית גם כן לא מוזכר והיא נקראת כך כי מוצאה מהעיר שונם, מדרום להר תבור. בסיפור היא מכונה "אשה גדולה" (מל"ב, ד, ח) והיא אכן היתה אשה חזקה, עצמאית, פעילה ובעלת יוזמה. על בעלה כתוב רק שהיה "זקן" (שם, יד), שמו לא מוזכר ועל השפעת עקרותה על שניהם לא כתוב דבר. גם כשהנביא אלישע שאל אותה כיצד הוא יוכל לגמול לה על טוב ליבה כלפיו היא לא ביקשה ממנו בן וכשהוא ניבא לה שיהיה לה בן היא הביעה בפניו פקפוק גדול וביקשה ממנו "אל תכזב בשפחתך" (שם, טז).

ברור לנו שמוטיב העקרות הוא מוטיב חוזר במקרא והוא מורכב משלושה מרכיבי יסוד: 1) המצוקה – אי יכולת להרות וללדת; 2) הנס – ביטול המצוקה ע"י אלוהים; 3) היעוד שלמענו נולד הילד. ואכן כל הנשים שהזכרתי ילדו בסופו של דבר וחוץ מאשר בנה של השונמית כל הילודים גדלו להיות אנשים בעלי משמעות: לשרה ואברהם נולד יצחק, לרבקה ויצחק נולד יעקב, ליעקב ולאה וליעקב ורחל נולדו 12 השבטים, לחנה ואלקנה נולד שמואל ולאשת מנוח ומנוח נולד שמשון. בנה של האשה השונמית לא היה משמעותי כלל כי מטרת הסיפור היתה שונה ובאה להאדיר את הנביא ואת יכולתו לחולל ניסים. לשאלה מדוע הנשים החשובות האלו היו עקרות יש הרבה תשובות. למשל חז"ל אומרים: "שהקב"ה מתאוה לתפילתן ומתאוה לשיחתן" (שיר השירים רבה) וכך יוכל להענות לבקשתן, כמו אצל חנה. לפי דעה אחרת כדי שהאבות והאמהות יתרכזו בהפצת שם ה' בעולם, כפי שהיה אצל שרה ואברהם. סיפורי

העקרות מדגישים את התלות של האדם באל ושאין להתיחס למתנותיו כמובנות מאליהן.

וכעת לעקרה השביעית - ציון. הנביא ישעיהו מדמה את ציון, בזמן גלות בבל, לאשה עקרה, עזובה ומיואשת. אך אל יאוש ואל בכי. בנבואת נחמה נפלאה שלו חל מהפך דרמטי במצב וכך כתוב: "רני, עקרה לא ילדה; פצחי רינה וצהלי, לא חלה; כי רבים בני שוממה מבני בעולה, אמר ה': הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשכי; האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי: כי ימין ושמאל תפרוצי וזרעך גויים יירש, וערים נשמות יושיבו" (ישעיהו, נד, א-ג).

שבת שלום!